

Трутенко Наталія¹

¹Київський інститут сучасної психології та психотерапії

ФЕНОМЕН БАТЬКІВСЬКОЇ ЖЕРТВИ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ: КУЛЬТУРНІ МОДЕЛІ ТА ВИМІРИ

Анотація

Феномен батьківської жертви в контексті повномасштабної війни в Україні, колективної травми та вимушеної міграції, що зумовили трансформацію сімейної динаміки та інтенсифікацію батьківського стресу, потребує переосмислення. Метою цього дослідження є виявлення психологічних, поведінкових, соціальних особливостей феномену в сучасному українському контексті, в рамках чого було проведено теоретичний аналіз і синтез сучасних міждисциплінарних джерел. Показано, що в умовах війни батьківська жертва набуває екзистенційного характеру, виконуючи захисну та стабілізуючу функції для дітей, вміщуючи як адаптаційний потенціал, так і можливі ризики для психологічного благополуччя обох поколінь. Підкреслено амбівалентність феномену як ресурсу й вагомому чинника виснаження батьків в умовах криз.

Ключові слова: батьківська самопожертва, війна, невизначеність, вимушена міграція, батьківський стрес, психічне здоров'я, підтримка, прийняття, психологічне благополуччя, адаптація.

THE PHENOMENON OF PARENTAL SACRIFICE DURING THE WAR IN UKRAINE: CULTURAL MODELS AND ASPECTS

Abstract

The phenomenon of parental sacrifice, in the context of the full-scale war in Ukraine, collective trauma and forced migrations, which have led to a significant transformation of family dynamics and the intensification of parental stress, requires rethinking. The aim of this study is to identify its psychological, behavioral and social aspects in the contemporary Ukrainian context; for this purpose, the theoretical analysis and synthesis of current interdisciplinary sources were performed. It was demonstrated that in wartime conditions parental sacrifice acquires an existential character, performing protective and stabilizing function for children, while

simultaneously combining adaptive potential with possible risks to the psychological well-being of both generations. The ambivalence of this phenomenon was outlined both as a resource and as a significant factor of parental exhaustion in times of crisis.

Keywords: parental sacrifice, war, uncertainty, forced migration, parental stress, mental health, support, acceptance, psychological well-being, adaptation.

Вступ

Повномасштабна війна в Україні радикально змінила умови батьківства: поряд із прямими загрозами для безпеки зросли хронічні стресори, вимушена мобільність, розділення сімей і тривала невизначеність. Військовий час вимагає від батьків більшої, ніж будь-коли, мобілізації ресурсів, більша частина яких йде на піклування та забезпечення добробуту дітей, у тому числі на збереження їхнього психологічного благополуччя. Це підвищує рівень батьківського навантаження та призводить до фізичного та емоційного виснаження (Kaluzhyna, 2024). У таких умовах батьківська жертва перестає бути лише нормативною «міжпоколінною інвестицією» і набуває рис тривалого психосоціального процесу, де батьки одночасно витримують власну травматизацію та намагаються залишатися психологічним «буфером» для дітей.

Попри наявність окремих культурних моделей *parental sacrifice* (батьківської жертви), переважно в азійських вибірках, і значного масиву досліджень щодо психічного здоров'я населення під час війн, бракує досліджень культуральних підходів до жертв війни в Україні та аналіз того, які саме виміри жертви стають ключовими для наших батьків і дітей. Це важливо як для теоретичного окреслення феномену, так і для розробки соціально-психологічних програм у напрямку допомоги сім'ям, підтримки батьківства у війні та в умовах вимушеної міграції.

Мета дослідження: дослідити основні наукові підходи до вивчення феномену батьківської жертви та виявити її ключові психологічні, поведінкові, афективні, когнітивні, економічні й соціальні виміри в умовах повномасштабної війни в Україні та вимушеної міграції.

Методи дослідження

В роботі використовувались теоретичні методи аналізу та синтезу наукової літератури для окреслення підходів до розуміння феномену батьківської жертви в різних культуральних контекстах, виокремлення психологічних і соціальних вимірів та особливостей її прояву в умовах повномасштабної війни в Україні та вимушеної міграції. До аналізу включено публікації, що описують феномен *parental sacrifice* та суміжних конструктів (батьківська підтримка, прийняття, інтенсивне батьківство тощо), а також емпіричні роботи, присвячені психічному стану батьків і сімейній динаміці під впливом війни або вимушеного переміщення. Відбор джерел відбувався на основі їхньої релевантності до заявленої теми, наявності емпіричних даних або чіткої теоретичної рамки та можливості коректного цитування.

Результати дослідження та їх обговорення

У сучасних китайських дослідженнях батьківська жертва (parental sacrifice) описується як систематична відмова батьків від власних потреб, ресурсів і життєвих можливостей заради потреб розвитку дитини — передусім її освіти та майбутнього статусу (Zhang et al., 2024). На відміну від західних індивідуалістичних контекстів, де жертва частіше осмислюється як особистий вибір, для культури Китаю та Південної Кореї цей феномен лежить в основі культурального сприйняття «доброго батьківства». Жертва розглядається не як виняток, а як моральна норма та є частиною сімейних цінностей і соціальних очікувань, а не лише індивідуальним вибором, а її недостатність може соціально інтерпретуватися як брак відповідальності або любові (Leung & Shek, 2011).

Незважаючи на значне поширення рівноправних гендерних установок, батьківська жертва в китайському культурному контексті залишається нормативною частиною батьківської ролі, пов'язаною з традиційною орієнтацією на сімейні цінності та пріоритетом інтересів дитини над власними потребами батьків (Leung & Shek, 2011), тоді як сучасні гендерні установки не скасовують цієї норми, а співіснують із нею, що створює напруження між модернізацією цінностей і традиційними очікуваннями батьківства (Zhang et al., 2024).

Дослідники виокремлюють три основні компоненти батьківської жертви: мобілізація ресурсів, у тому числі часових, грошових, а також доданих зусиль; наявність напруження та конфлікту через їхню обмеженість, а також систематичне встановлення пріоритету потреб дитини над батьківськими (Leung & Shek, 2011). Це проявляється у домінуванні наступних установок батьків: стремління наполегливо працювати заради освіти, системно надаючи витратам на освіту дитини пріоритет над власними потребами (із використанням заощаджень та запозичень); інвестувати значний час у навчальний процес і взаємодію дитини у школі; перебудовувати повсякденний життєвий уклад, відповідно до освітніх потреб дитини; відмовлятися від власних професійних і соціальних прагнень, потреб у дозвіллі, а також приховувати від дитини власні труднощі й тривоги (Leung & Shek, 2011). При цьому діти (особливо підліткового віку) часто сприймають цей вклад не як жертву, а як обмеження їхньої автономії, хоча й помічають обсяг фінансових вкладень. Показано, що такі розбіжності між сприйняттям жертви батьками та підлітками впливали на розвиток підлітків: коли їхні оцінки збігалися, підлітки демонстрували кращу стійкість та когнітивні результати; в той же час розходження було пов'язано з гіршими результатами мотивації та розвитку дітей (Leung & Shek, 2016, Leung, 2018). Є ряд досліджень, які виявляють зв'язок між пом'якшенням відчуття безнадії в підлітків, що пов'язане із негативним сприйняттям себе та свого майбутнього та може призводити до суїцидальних думок, зловживання психоактивними речовинами, схильності до насильства та позитивного і ефективного спілкування з батьками. Ці роботи також демонструють двонаправлений вплив батьківської (в більшому ступені

материнської) жертви як соціального капіталу дитини, який сприяє зниженню рівня безнадійності підлітків через розвиток синівської шанобливості (Leung, 2020).

Деякі дослідники розглядають батьківську жертву як частину батьківської підтримки разом із батьківським прийняттям. Так, виявлено, що почуття прийняття та теплоти з боку батьків або опікунів, корелює із підвищеними показниками емоційної стабільності у дітей (Chao & Kaeochinda, 2010). Водночас показано, що саме прийняття з боку батьків впливає на рівень психологічної та поведінкової адаптації у дітей та підлітків. Для кращого розуміння того, що може впливати на це сприйняття, дослідники використовують поняття *цінь* (*qing*), що концептуалізують як зв'язок, що створюється між підлітком та батьками завдяки інвестиціям батьків у добробут дитини (Chao & Kaeochinda, 2010, с.64) та виражає емоційно забарвлений зв'язок взаємності між ними, що формується на основі тривалих батьківських вкладень та їх відданості (Wu & Chao, 2011).

Культуральний феномен *цінь* (кіт. *qing*) визначений не як формальна норма чи абстрактний обов'язок, а як той, що виникає з усвідомлення підлітками батьківських зусиль, турботи та самопожертви, які вони сприймають як спрямовані на власне благополуччя. У цьому сенсі *цінь* пов'язує батьківську жертву з внутрішнім переживанням емоційного боргу та близькості, а не з прямими вимогами слухняності (Wu & Chao, 2011).

Wu та Chao також показують, що для підлітків *цінь* виконує важливу посередницьку функцію в міжпоколінних стосунках. Коли цей зв'язок збережений, відповідальність перед батьками переживається як внутрішньо мотивована і зрозуміла, а не як зовнішній тиск. Натомість, у ситуаціях міжпоколінної культурної дисонансності послаблення або порушення *цінь* пов'язується зі зростанням конфліктів, відчуттям несправедливості батьківських вимог і зниженням взаєморозуміння між батьками та дітьми (Wu & Chao, 2011).

У європейському культурному контексті немає прямого аналога поняття *цінь*, однак у психологічній та соціологічній літературі це проявляється через ідеї взаємності у близьких стосунках, моральної вдячності та інтеріоризованого почуття відповідальності, що формується в межах емоційного зв'язку та пов'язано з взаємозалежністю (Mauss, 1925/1966, Simmel, 1950/1969).

У психоаналітичній теорії об'єктних відносин *цінь* можна концептуалізувати як інтеріоризацію «доброго об'єкта», що формується на основі повторюваного досвіду батьківської турботи і жертви. У М. Кляйн інтеріоризація доброго об'єкта відбувається тоді, коли дитина переживає цей об'єкт як надійний і такий, що витримує її потреби та агресію без руйнування стосунку (Klein, 1946/1997). У цьому сенсі *цінь* можна розуміти як афективний зв'язок, у якому батьківські вкладення не просто усвідомлюються, а стають частиною внутрішньої структури Я. Саме тому відповідальність перед батьками переживається не як зовнішній обов'язок, а як внутрішній зв'язок. У термінах Д.В. Віннікотта це можливо лише за умови «достатньо доброго» середовища, де турбота не є нав'язливою і не знищує спонтанність дитини (Winnicott, 1965). У

класичній психоаналітичній теорії Суперего формується через інтеріоризацію батьківських фігур і заборон. Проте З. Фройд наголошував, що, в залежності від характеру ранніх відносин із об'єктами, що здійснюють піклування, суперего може бути як каральним, так і більш захищаючим (Freud, 1923/1961). У цьому контексті *цінь* можна розглядати як м'яку, афективно зв'язану форму суперего, у якій почуття відповідальності не супроводжується надмірною провиною.

Наприклад, підліток може відчувати обов'язок перед батьками не тому, що інакше він буде відчувати себе поганим, а тому що цей зв'язок є цінним і живим. Це відрізняє *цінь* від персекуторного суперего, яке формується на основі страху втрати любові або покарання. Завдяки теорії У. Біона, *цінь* можна концептуалізувати як наслідок успішного контейнерування батьківської жертви. Якщо батьки здатні утримувати власне виснаження, страхи і фрустрації, не перевантажуючи ними дитину, ці переживання можуть бути символізовані і перетворені на досвід безпеки (Bion, 1962). У цьому випадку дитина не змушена «віддавати борг» за батьківські страждання, а може усвідомлювати жертву і водночас залишатися в контакті з власними потребами.

В західних дослідженнях (Liss et al., 2013, Gauthier et al., 2021) показано, що адекватна віку дитини батьківська залученість корелює із більш добрими показниками психічного та фізичного розвитку дітей, а також пов'язана із кращими показниками освітньої успішності та соціалізації. Відмічено, що батьківська чуйність сприяє кращій регуляції афекту у підлітків та зменшенню в них чутливості до впливу зі сторони однолітків. І навпаки: занадто великі або недостатні батьківські інвестиції можуть впливати негативним чином на дітей, особливо, якщо це пов'язано із батьківським перфекціонізмом, орієнтованим на дитину, надмірний рівень якого впливає на розвиток складнощів із формуванням почуття власної гідності та самоцінності дитини (Bryzek et al., 2024). Таким чином, надмірне або занадто контролююче батьківське залучення, що не відповідає віковим потребам дитини, може підривати автономію та відчуття компетентності, що ускладнює формування цілісної ідентичності (Lamprianidou et al., 2025).

Близьким за психологічною структурою до поняття батьківської жертви в англо-саксонському науковому полі можна вважати феномен «інтенсивного батьківства». Він підкреслює надмірне ставлення пріоритету потреб дитини над потребами дорослого, аж до підміни практик контролю та підтримки дисципліни догодженням. Введений у 1996 році Haas, цей феномен окреслює систему норм, яка описується як дитиноцентрована, пов'язана із великими емоційними, часовими та фінансовими витратами, включає свідоме жертвування (переважно матерями) оплачуваною роботою, сном та відпочинком задля забезпечення потреб дитини та найкращого старту для її подальшого життя (Liss et al., 2013, Gauthier et al., 2021). Така інтенсивна материнська ідеологія включає принцип пріоритету потреб дитини, переконання про природну перевагу матерів у догляді за дітьми, обов'язковість повного самореалізуючого задоволення від материнства, необхідність активного когнітивного стимулювання дитини,

потребу спиратися на експертні знання щодо виховання, що робить сприйняття материнства як виснажливої та всеохопної праці. Ця нормативна система поєднує моральний обов'язок самопожертви, високий рівень емоційної включеності та відповідальність за майбутній успіх дитини, зосередження на її афективному та когнітивному розвитку (Liss et al., 2013, Long et al., 2021, Gauthier et al., 2004, 2021). Згодом дослідження виявили бажання батьків приймати активну участь у вихованні та розділення цінностей інтенсивного батьківства (Bryzek et al., 2024). Схожі норми виявляються емпірично у різних європейських вибірках. Крос-національні дослідження часових витрат свідчать про зростання батьківських інвестицій часу та грошей у більшості індустріалізованих країн (Gauthier et al., 2004, 2021), що може розглядатися як індикатор інтенсифікації батьківської участі.

В сучасних роботах вказується на негативні наслідки для психологічного здоров'я батьків сприйнятого тиску з боку медіа, інших батьків та суспільства, що пов'язане із вимогами бути ідеальними батьками згідно із концепцією дитиноцетрованого підходу. Це може загрожувати зниженням самоефективності, збільшенням стресу, тривоги та кількості інших симптомів батьківського вигорання, а також ризику надмірної опіки щодо своїх дітей, особливо підлітків (Lamprianidou et al., 2025).

У психоаналітичному контексті феномен батьківської жертви може бути також осмислений у межах концепції міжпоколінних лояльностей як форма неявної взаємності між поколіннями, у якій відмова батьків від власних бажань інвестується в дитину як носія репарації та продовження (Boszormenyi-Nagy & Spark, 1973). Така жертва рідко є повністю безкорисливою й може супроводжуватися неусвідомленими очікуваннями повернення у формі вдячності, лояльності або реалізації втрачених батьківських можливостей. З позиції Д.В. Віннікотта надмірна жертва може виходити за межі «достатньо доброї» турботи та набувати інвазивного характеру, що обмежує процеси сепарації дитини (Winnicott, 1965, с. 140–148).

У Східній Європі, зокрема в Україні, батьківська жертва частіше організується навколо виживання, безпеки та продовження роду в умовах історичної травми, дефіциту й соціальних криз. У цьому контексті дитина може несвідомо сприйматися як носій надії на відновлення втраченого чи нереалізованого батьківського досвіду. Це інколи призводить до підвищених очікувань і до форм організації дитячого життя, у яких відповідальність за емоційний або життєвий баланс родини частково переноситься на дитину, аж до формування парентифікаційних стратегій (Wasilewska, 2012).

У сучасних міждисциплінарних дослідженнях міжпоколінна жертва розглядається як стійкий психологічний і соціальний механізм, через який досвід втрат, обмежень і самопожертви попередніх поколінь передається наступним та інтегрується в їхню ідентичність і визначає життєві вибори.

У дослідженнях трансгенераційної передачі травми показано, що втрати й виживальні стратегії попередніх поколінь формують не лише сімейні наративи,

а й впливають на психологічну структуру дітей, зокрема через переживання «провини вцілілого» та боргу перед батьками (Danieli, 1998, 2016, Wasilewska, 2012). З позицій соціальної психології міжпоколінна жертва може бути також зрозуміла як форма альтруїзму, спрямованого на майбутні покоління, що виконує функцію символічного продовження себе за межами індивідуального життя, особливо в умовах усвідомлення власної смертності (Wade-Benzoni, 2009). У сім'ях іммігрантів цей механізм набуває конкретного нарративного оформлення: батьківська міграційна жертва та трудові обмеження першого покоління часто накладають очікування освітньої та професійної реалізації дітей, що формує потужне міжпоколінне зобов'язання, яке суттєво впливає на їхні освітні й кар'єрні траєкторії (Taylor & Krahn, 2013). Інші дослідження показують, що переживання вдячності та морального боргу за батьківську жертву стає важливим елементом міжпоколінної ідентифікації та саморозуміння дітей мігрантів (Sánchez, 2019, с. 236–240).

Особливості батьківської жертви в умовах повномасштабної війни в Україні

Наявні дослідження психічного стану батьків в Україні під час повномасштабного дослідження підкреслюють глибокий вплив, що скоїла російська агресія, зокрема, на благополуччя батьків, у тому числі в сфері психологічного здоров'я (Karatzias et al., 2023, Nyland et al., 2023, Kapel Lev-ari et al., 2024).

Результати досліджень шляхом самозвітування батьків в Україні, що були зібрані на протязі 6 місяців після початку повномасштабного вторгнення росії, показують наявність високого рівню стресорів, обумовлених війною. Так, загалом більш ніж 40% батьків описували наявність в себе симптомів посттравматичного стресового розладу (ПТСР), з яких приблизно чверть батьків проявляли ознаки наявності ПТСР, а більш ніж 14% опитуваних демонстрували симптоми, що відповідали критеріям комплексного ПТСР (Karatzias et al., 2023). Інше дослідження виявило погіршення психічного здоров'я населення України, особливо в показниках рівня тривожності, депресії, самотності та небезпечного вживання алкоголю. На фоні загострення проблем психічного здоров'я у дітей з емоційними та поведінковими проблемами рівень батьківського стресу значно зріс, що вплинуло на зниження рівня психологічного благополуччя батьків. Було відмічено, що саме жінки в цій війні демонструють більший рівень тривоги, депресії та самотності, ніж чоловіки (Nyland et al., 2023).

Дослідження Naem et al. (2025) щодо психічного здоров'я українських родин через рік після повномасштабного вторгнення Росії у 2022 році виявило наявність травми у всіх батьків, що пройшли опитування, при цьому більш ніж 46% з них мали ознаки депресивного розладу, більш 24% - ознаки тривожного розладу, трохи вище - ПТСР, біля 38% мали ознаки високого рівня самотності. Особливо ці показники були проявлені у батьків з регіонів, де була високою інтенсивність дронних атак. Автори припускають, що батьки більш вразливі до ПТСР через фактори, пов'язані із дітьми, особливо, якщо у дітей є проблеми

емоційного або поведінкового характеру (Naeem et al., 2025). Батьківський дистрес пов'язаний з негативним впливом на сімейну динаміку та психічне здоров'я дітей: було виявлено високу кореляцію між наявністю депресивного, тривожного або посттравматичного розладу в батьків із розвитком розладів психічного здоров'я в дітей віком від 7 до 17 років (Naeem et al., 2025).

Психічне здоров'я батьків визнається ключовим фактором, що впливає на можливість дітей справлятися зі стресом війни (Eltanamly et al., 2019), а психологічний дистрес батьків визнається посередником у впливі воєнних дій на розвиток емоційних та поведінкових розладів дітей (Nadar, 2024). Якщо батьки мають достатньо ресурсу для того, щоб впоратися із травматичними обставинами, вони можуть забезпечити для дітей «буферну» зону, яка дозволить їм не стикатися зі стресом напряду, що пом'якшить його вплив (Martsenkovskiy et al., 2024). І навпаки: погіршення психічного здоров'я осіб, що здійснюють опіку, впливає на зміни в практиці виховання в бік більшої авторитарності, суворості або жорсткості, або, навпаки, нерішучості або відстороненості у взаємодії з дітьми (Nadar, 2024) та зменшення теплоти та підтримки, що опосередковує зв'язок між військовим впливом та погіршенням адаптації дитини. Крім того, перемини у виховних практиках, повсякденному режимі, пов'язані із зміною обставин життя, руйнуванням або трансформацією сімейної структури, надмірними витратами на забезпечення захисту родини, у тому числі фінансового, можуть призводити до зниження підтримуючих можливостей батьків у стані війни (Slone & Mann, 2016) та зміни стилю виховання в бік або надмірної опіки чи обмеження, або неможливості надання батьківського тепла та емоційної підтримки (Eltanamly et al., 2019). Також в літературі описано посилення травматизації батьків в умовах власної травми та складного ефекту, пов'язаного із піклуванням про травмовану дитину; це обумовлює як зниження чутливості внаслідок уникання того, що нагадує власний біль, або навпаки підсилення травматичних переживань, що може проявлятися у формі нав'язливих думок та супроводжуватися почуттям провини за те, що не вдалось зберегти безпеку дитини (Scheeringa & Zeanah, 2001).

Оскільки теплота, залученість батьків та належний контроль поведінки дітей асоціюються із зниженим рівнем депресії та тривожності в останніх, а також кращими рівнями самооцінки та шкільної успішності, згадані вище зміни в батьківських практиках можуть обмежувати відповідні віку потреби дітей у розвитку, знижуючи підтримку автономії та відчуття безпеки, що є необхідними для позитивного самосприйняття (Eltanamly et al., 2019).

У контексті вимушеної міграції батьківську жертву можна розглядати як таку, що набуває особливої інтенсивності та концентрується навколо завдання «врятувати майбутнє» дітей шляхом забезпечення їм освіти, безпеки та доступу до інституційних ресурсів приймаючого суспільства (Chovran, 2024). Нерідко це супроводжується готовністю батьків тривало терпіти власну соціальну маргіналізацію, професійні втрати й емоційне виснаження, що підкреслює асиметричний характер міжпоколінної інвестиції та потенційну психологічну

ціну такої жертви як для батьків, так і для дітей. Навчальні потреби дітей потребують від батьків інтенсивного включення, іноді за рахунок власного часу, на адаптацію, наприклад у випадку прийняття рішення про навчання за освітньою програмою приймаючої країни та онлайн-навчання за програмою України одночасно (Chovran, 2024). Прийняття такого рішення часто пов'язано із невпевненістю батьків щодо тривалості перебування в приймаючій країні та нестачею можливості визначитися остаточно із планами на майбутнє. Це накладає додаткове навантаження, як на батьків, так і на дітей. При чому, в батьків, які вирішили або залишитися жити в приймаючій країні, або повертатися назад в Україну в найближчому або передбачуваному майбутньому, був відмічений нижчий рівень стресу в порівнянні з тими, хто ще не визначився з планами, що, хоча могло бути обумовлено більшим рівнем задоволення життям в приймаючій країні, але також може свідчити про те, що саме прийняття рішення та його обмежень знижує рівень стресу (Leseman et al., 2025).

Більшість вимушено переміщених за кордон сімей є розділеними, і це призводить до того, що сумісні обов'язки батьківської пари покладаються лише на матерів, оскільки батьки часто залишаються в Україні – або у війську, або не маючи змоги виїхати за кордон до родини (Childress et al., 2025, Leseman et al., 2025), що може посилювати в перших стрес, тривогу та виснаження. Деякі автори вказують, що більш ніж половина досліджених матерів-переселенок з України переживають сильний дистрес, а також високий рівень почуття самотності, в тому числі екзистенційної (Leseman et al., 2025). Згідно з даними Гарвардської програми TCUP, матері описують виїзд за кордон або переміщення всередині країни як такий, що потребує справлятися із дуже складними та болісними переживаннями від вимушеного розриву із домом, роботою, родинними зв'язками, страхом за близьких, що залишились та підвергаються небезпеці, із власною суб'єктивністю, але водночас підкреслюють, що рішення про виїзд було прийнято задля безпеки дітей, яка відчувається найважливішим за всі ці негаразди (Polishchuk, 2024).

Окремим планом виділяють професійне та економічне погіршення умов життя переміщених матерів, оскільки багато з них стикаються з мовними обмеженнями та втратою можливості працювати за фахом, погоджуючись на залежність від соціальної допомоги або некваліфіковану працю задля можливості догляду за дітьми та їхньої адаптації в нових умовах (Perchinig & Perumadan, 2025). В цьому контексті батьківська жертва проявляється як структурне обмеження професійного розвитку, а також свідоме прийняття власної регресії через втрати стабільності, соціального статусу, та життєвих планів заради фізичного та психологічного виживання дітей.

В материнські завдання, окрім забезпечення самого процесу виживання в умовах приймаючої країни, в тому числі фінансового забезпечення, організації придатних житлових умов для дітей, медичної допомоги, знаходження місць в шкільних установах, забезпечення безперервності освіти, що дозволить запобігти затримок в навчанні, входить ще і психологічна підтримка дітей в

процесі адаптації до нових умов життя, в побудові стосунків із ровесниками та контроль за їхньою поведінкою (Leseman et al., 2025, Polishchuk, 2024). Все це супроводжується значним часовим та емоційним навантаженням, що може суттєво підвищувати рівень батьківського стресу, який, в свою чергу, може впливати негативним чином на шкільні успіхи дітей (Leseman et al., 2025). Якісні інтерв'ю з українськими матерями в Німеччині та Норвегії показують систематичне відкладання власних потреб, таких як професійна реалізація та налагодження соціальних зв'язків, внаслідок перенаправлення енергії на утримання «нормального образу життя» для дітей (Rock, 2025, с. 6–9; Anjum et al., 2025, с. 7–10). Стан «постійної тимчасовості» або «limbo» (Anjum et al., 2025, с. 7–10) відчувається матерями як внутрішньо виснажливий, однак водночас легітимізується через материнську відповідальність: жертва власного благополуччя стає морально виправданою, якщо вона дозволяє дитині почуватися в безпеці й мати перспективу.

Розлучення з батьком та брак його підтримки внаслідок відсутності фізичної можливості для батька приймати повноцінну участь у вихованні (Rock, 2025), з одного боку, та нестача материнського ресурсу, який додатково витрачається матір'ю на виконання обов'язків голови сім'ї в умовах міграції, з другого боку, також впливає на якість відносин дітей із батьками, погіршує самопочуття та ускладнює інтеграцію дітей в країнах біженства (Chovran, 2024, Childress et al., 2025, Kapel Lev-ari et al., 2024).

Деякі дослідження відмічають взаємозв'язок емоційної та поведінкової дезадаптації дітей із підвищенням рівню стресу та нижчою задоволеністю життям в батьків (Leseman et al., 2025). Також ці дослідження показують, що, чим більш послідовними є практики виховання дітей, без суттєвої різниці – чи вони є прогресивними та дитино орієнтовними, чи навпаки, традиційно-авторитарні, – тим більш вони сприяють адаптації дитини в ситуації біженства, на противагу нечітким або суперечливим переконанням щодо виховання, які можуть бути менш сприятливими для адаптації дитини (Leseman et al., 2025).

Висновки

Проведений теоретичний аналіз дозволяє розглядати батьківську жертву як багатовимірний психосоціальний феномен, що поєднує культурні норми, міжпоколінні взаємні зобов'язання та внутрішньопсихічні механізми формування моделей здійснення батьківських внесків.

У різних культурах цей феномен має відмінне символічне оформлення: він може виражатися як у формі нормативної моральної вимоги, так і у формі інтенсивного батьківства чи трансгенераційної передачі репараційних завдань, однак в його основі лежить систематичне відкладання потреб дорослого, що піклується, задля забезпечення потреб розвитку дитини та її майбутнього.

В умовах повномасштабної війни в Україні інтенсифікується екзистенційний вимір батьківської жертви, вона також перестає бути лише формою інвестиції у майбутнє і стає основним родинним механізмом, що

виконує опорну, захисну і підтримуючу ролі не тільки задля збереження соціальної адаптації дитини та її розвитку, але й можливості її психологічного виживання в умовах травматизації, невизначеності та втрат. Батьки одночасно виконують функцію захисту, стабілізації та емоційного контейнування дитячих переживань, що відбувається на тлі власного дистресу, виснаження та обмежених ресурсів.

У контексті вимушеної міграції інтенсивність цього процесу часто посилюється зниженням власних професійних та розвиткових можливостей батьків, розділенням сімей, невизначеністю майбутнього та підвищеною відповідальністю за освітню і соціальну інтеграцію дітей. Це створює нерівномірний розподіл відповідальності й психологічного навантаження між поколіннями, у якій психологічна ціна батьківського вкладення може впливати не лише на дорослих, але й на формування ідентичності та життєвих стратегій дітей.

Таким чином, батьківська жертва в сучасному українському контексті постає як складний механізм адаптації до колективної травми, що водночас і має захисний потенціал, і створює певні ризики для розвитку дітей. Подальші емпіричні дослідження мають бути спрямовані на вивчення її довготривалих психологічних наслідків для обох поколінь, а також на пошук інтервенцій, які дозволять зберегти підтримувальну функцію батьківського вкладення без надмірної психологічної вартості для родини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Калюжна, Є. М., & Думановська, С. В. Психологічні особливості емоційного вигорання батьків у період війни. *Наукові перспективи*, 11(53), 1332–1346. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-11\(53\)-1332-1346](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-11(53)-1332-1346)
2. Anjum, G., Isaac, L., Grzymala-Moszczyńska, H., & Mazurowska, K. (2025). "My suitcases are still not fully unpacked": Ukrainian refugee mothers under Norwegian temporary collective protection. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-Being*, 20(1), Article 2580074. <https://doi.org/10.1080/17482631.2025.2580074>
3. Bion, W. R. (1962). *Learning from experience*. Heinemann.
4. Boszormenyi-Nagy, I., & Spark, G. M. (1973). *Invisible loyalties: Reciprocity in intergenerational family therapy*. Harper & Row.
5. Bryzek, M., Mynarska, M., Karaś, D., & Marcinkowska, M. (2024). Human values behind intensive parenting. *Current Psychology*, 43, 34127–34137. <https://doi.org/10.1007/s12144-024-06883-9>
6. Childress, S., Shrestha, N., Russ, S., Berge, J., Roy, K., Lewin, A., Perez-Brena, N., Feinberg, M., & Halfon, N. (2025). A qualitative study of adaptation challenges of Ukrainian refugees in the United States. *Children and Youth Services Review*, 169, Article 108039. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2024.108039>
7. Chao, R. K., & Kaeochinda, K. F. (2010). Parental sacrifice and acceptance as distinct dimensions of parental support among Chinese and Filipino American

- adolescents. In S. T. Russell, L. J. Crockett, & R. K. Chao (Eds.), *Asian American parenting and parent-adolescent relationships* (pp. 61–77). Springer. https://doi.org/10.1007/978-1-4419-5728-3_4
8. Chovpan, G. (2024). Parental uncertainty in plans and education of Ukrainian refugee children in European countries: A pilot study introduction. *ScienceRise: Pedagogical Education*, (1(58)), 31–40. <https://doi.org/10.15587/2519-4984.2024.296502>
 9. Danieli, Y. (Ed.). (1998). *International handbook of multigenerational legacies of trauma*. Plenum Press. <https://doi.org/10.1007/978-1-4757-5567-1>
 10. Danieli, Y., Norris, F. H., & Engdahl, B. (2016). Multigenerational legacies of trauma: Modeling the what and how of transmission. *American Journal of Orthopsychiatry*, 86(6), 639–651. <https://doi.org/10.1037/ort0000145>
 11. Eltanamly, H., Leijten, P., Jak, S., & Overbeek, G. (2019). Parenting in times of war: A meta-analysis and qualitative synthesis of war exposure, parenting, and child adjustment. *Trauma, Violence, & Abuse*, 22(1), 147–160. <https://doi.org/10.1177/1524838019833001>
 12. Freud, S. (1961). *The ego and the id* (J. Strachey, Ed. & Trans., Vol. 19). Hogarth Press. (Original work published 1923).
 13. Gauthier, A. H., Smeeding, T. M., & Furstenberg, F. F. (2004). Are parents investing less time in children? Trends in selected industrialized countries. *Population and Development Review*, 30(4), 647–671. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2004.00036.x>
 14. Gauthier, A. H., Bryson, C., Fadel, L., Haux, T., Koops, J., & Mynarska, M. (2021). Exploring the concept of intensive parenting in a three-country study. *Demographic Research*, 44, 333–348. <https://doi.org/10.4054/DemRes.2021.44.13>
 15. Hadar, T. (2024). Parenting in the face of trauma: Music therapy to support parent-child dyads affected by war and displacement. *Children*, 11(10), Article 1269. <https://doi.org/10.3390/children11101269>
 16. Hyland, P., Vallières, F., Shevlin, M., Karatzias, T., Ben-Ezra, M., McElroy, E., Vang, M. L., Lorberg, B., & Martsenkovskyi, D. (2023). Psychological consequences of war in Ukraine: Assessing changes in mental health among Ukrainian parents. *Psychological Medicine*, 53(15), 7466–7468. <https://doi.org/10.1017/S0033291723000818>
 17. Kapel Lev-Ari, R., Aloni, R., & Ben-Ari, A. (2024). Understanding the dyadic mental health of refugee parents and children after fleeing the 2022 Ukraine war. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1037/tra0001715>
 18. Karatzias, T., Shevlin, M., Ben-Ezra, M., McElroy, E., Redican, E., Vang, M. L., Cloitre, M., Ho, G. W. K., Lorberg, B., Martsenkovskyi, D., & Hyland, P. (2023). War exposure, posttraumatic stress disorder, and complex posttraumatic stress disorder among parents living in Ukraine during the Russian war. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 147(3), 276–285. <https://doi.org/10.1111/acps.13529>

19. Klein, M. (1984). Notes on some schizoid mechanisms. In *Envy and gratitude and other works 1946-1963* (pp. 1–24). The Free Press. (Original work published 1946).
20. Lamprianidou, E.-A., Nunes, C. E., Antonietti, J.-P., & Van Petegem, S. (2025). Intensive parenting among mothers and fathers: Identifying profiles and examining differences in parental involvement. *Journal of Family Psychology, 39*(5), 675–686 <https://doi.org/10.1037/fam0001283>
21. Leung, J. T. Y. (2018). Parent–adolescent discrepancies in perceived parental sacrifice and adolescent developmental outcomes in poor Chinese families. *Journal of Research on Adolescence, 28*(2), 520–536. <https://doi.org/10.1111/jora.12356>
22. Leung, J. T. Y. (2020). Perceived parental sacrifice, filial piety and hopelessness among Chinese adolescents: A cross-lagged panel study. *Journal of Adolescence, 81*, 39–51. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2020.04.005>
23. Leung, J. T. Y., & Shek, D. T. L. (2011). "All I can do for my child" — development of the Chinese parental sacrifice for child's education scale. *International Journal of Disability and Human Development, 10*(3), 201–208. <https://doi.org/10.1515/IJDHD.2011.037>
24. Leung, J. T. Y., & Shek, D. T. L. (2016). Parent–child discrepancies in perceived parental sacrifice and achievement motivation of Chinese adolescents experiencing economic disadvantage. *Child Indicators Research, 9*(3), 683–700. <https://doi.org/10.1007/s12187-015-9332-4>
25. Liss, M., Schiffrin, H. H., Mackintosh, V. H., Miles-McLean, H., & Erchull, M. J. (2013). Development and validation of a quantitative measure of intensive parenting attitudes. *Journal of Child and Family Studies, 22*(5), 621–636. <https://doi.org/10.1007/s10826-012-9616-y>
26. Long, J. S., Schoppe-Sullivan, S. J., & Kamp Dush, C. M. (2021). Measuring intensive parenting attitudes: Evidence for measurement invariance. *Journal of Family Psychology, 35*(3), 355–366. <https://doi.org/10.1037/fam0000805>
27. Mauss, M. (1966). *The gift: The form and reason for exchange in archaic societies* (I. Cunnison, Trans.). Cohen & West Ltd. (Original work published 1925).
28. Martsenkovskyi, D., Karatzias, T., Hyland, P., Shevlin, M., Ben-Ezra, M., McElroy, E., Redican, E., Vang, M. L., Cloitre, M., Ho, G. W. K., Lorberg, B., & Martsenkovsky, I. (2024). Parent-reported posttraumatic stress reactions in children and adolescents: Findings from the mental health of parents and children in Ukraine study. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy, 16*(8), 1269–1275. <https://doi.org/10.1037/tra0001583>
29. Naeem, A., Sikder, I., Wang, S., Barrett, E. S., Fiedler, N., Ahmad, M., Nguyen, U.-S. D. T., Martsenkovskyi, D., Holovanova, I., Hicks, M. H.-R., & Haque, U. (2025). Parent-child mental health in Ukraine in relation to war trauma and drone attacks. *Comprehensive Psychiatry, 139*, Article 152590. <https://doi.org/10.1016/j.comppsy.2025.152590>
30. Rock, J. (2025). Perspectives on refugeehood and motherhood: Germany-based Ukrainians' life aspirations over time. *Nationalities Papers*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1017/nps.2024.99>

31. Sánchez, V. (2019). "Dando las gracias a mis papás": A discursive analysis of perceptions of policy and callings across generations of Latinx immigrants. *Journal of Language, Identity & Education*, 18(4), 233–247. <https://doi.org/10.1080/15348458.2019.1605757>
32. Scheeringa, M. S., & Zeanah, C. H. (2001). A relational perspective on PTSD in early childhood. *Journal of Traumatic Stress*, 14(4), 799–815. <https://doi.org/10.1023/A:1013002507972>
33. Simmel, G. (1969). *The sociology of Georg Simmel* (K. H. Wolff, Trans.). Free Press. (Original work published 1950).
34. Slone, M., & Mann, S. (2016). Effects of war, terrorism and armed conflict on young children: A systematic review. *Child Psychiatry and Human Development*, 47(6), 950–965. <https://doi.org/10.1007/s10578-016-0626-7>
35. Taylor, A., & Krahn, H. (2013). Living through our children: Exploring the education and career "choices" of racialized immigrant youth in Canada. *Journal of Youth Studies*, 16(8), 1000–1021. <http://dx.doi.org/10.1080/13676261.2013.772575>
36. Wade-Benzoni, K. A., Tost L. P. (2009). The egoism and altruism of intergenerational behavior. *Personality and Social Psychology Review*, 13(3), 165–193. <https://doi.org/10.1177/1088868309339317>
37. Wasilewska, M. (2012). Parentification as a result of transgenerational trauma legacy. In D. Kubacka-Jasiecka & M. Kuleta (Eds.), *Reflections on psychological mechanisms of trauma and posttraumatic development* (pp. 39–54). Krakowska Oficyna Naukowa Tekst.
38. Winnicott, D. W. (1965). *The maturational processes and the facilitating environment: Studies in the theory of emotional development*. Hogarth Press.
39. Wu, C., & Chao, R. K. (2011). Intergenerational cultural dissonance in parent-adolescent relationships among Chinese and European Americans. *Developmental Psychology*, 47(2), 493–508. <https://doi.org/10.1037/a0021063>
40. Zhang, J., Chen, G., Hu, Y., & Gao, Y. (2024). Gender role attitudes and fertility intentions: The mediating role of parental sacrifice and the moderating role of subjective well-being. *BMC Psychology*, 12, Article 400. <https://doi.org/10.1186/s40359-024-01896-2>

REFERENCES

1. Anjum, G., Isaac, L., Grzymala-Moszczyńska, H., & Mazurowska, K. (2025). "My suitcases are still not fully unpacked": Ukrainian refugee mothers under Norwegian temporary collective protection. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-Being*, 20(1), Article 2580074. <https://doi.org/10.1080/17482631.2025.2580074>
2. Bion, W. R. (1962). *Learning from experience*. Heinemann.
3. Boszormenyi-Nagy, I., & Spark, G. M. (1973). *Invisible loyalties: Reciprocity in intergenerational family therapy*. Harper & Row.

4. Bryzek, M., Mynarska, M., Karaś, D., & Marcinkowska, M. (2024). Human values behind intensive parenting. *Current Psychology*, 43, 34127–34137. <https://doi.org/10.1007/s12144-024-06883-9>
5. Childress, S., Shrestha, N., Russ, S., Berge, J., Roy, K., Lewin, A., Perez-Brena, N., Feinberg, M., & Halfon, N. (2025). A qualitative study of adaptation challenges of Ukrainian refugees in the United States. *Children and Youth Services Review*, 169, Article 108039. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2024.108039>
6. Chao, R. K., & Kaeochinda, K. F. (2010). Parental sacrifice and acceptance as distinct dimensions of parental support among Chinese and Filipino American adolescents. In S. T. Russell, L. J. Crockett, & R. K. Chao (Eds.), *Asian American parenting and parent-adolescent relationships* (pp. 61–77). Springer. https://doi.org/10.1007/978-1-4419-5728-3_4
7. Chovpan, G. (2024). Parental uncertainty in plans and education of Ukrainian refugee children in European countries: A pilot study introduction. *ScienceRise: Pedagogical Education*, (1(58)), 31–40. <https://doi.org/10.15587/2519-4984.2024.296502>
8. Danieli, Y. (Ed.). (1998). *International handbook of multigenerational legacies of trauma*. Plenum Press. <https://doi.org/10.1007/978-1-4757-5567-1>
9. Danieli, Y., Norris, F. H., & Engdahl, B. (2016). Multigenerational legacies of trauma: Modeling the what and how of transmission. *American Journal of Orthopsychiatry*, 86(6), 639–651. <https://doi.org/10.1037/ort0000145>
10. Eltanamly, H., Leijten, P., Jak, S., & Overbeek, G. (2019). Parenting in times of war: A meta-analysis and qualitative synthesis of war exposure, parenting, and child adjustment. *Trauma, Violence, & Abuse*, 22(1), 147–160. <https://doi.org/10.1177/1524838019833001>
11. Freud, S. (1961). *The ego and the id* (J. Strachey, Ed. & Trans., Vol. 19). Hogarth Press. (Original work published 1923).
12. Gauthier, A. H., Smeeding, T. M., & Furstenberg, F. F. (2004). Are parents investing less time in children? Trends in selected industrialized countries. *Population and Development Review*, 30(4), 647–671. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2004.00036.x>
13. Gauthier, A. H., Bryson, C., Fadel, L., Haux, T., Koops, J., & Mynarska, M. (2021). Exploring the concept of intensive parenting in a three-country study. *Demographic Research*, 44, 333–348. <https://doi.org/10.4054/DemRes.2021.44.13>
14. Hadar, T. (2024). Parenting in the face of trauma: Music therapy to support parent-child dyads affected by war and displacement. *Children*, 11(10), Article 1269. <https://doi.org/10.3390/children11101269>
15. Hyland, P., Vallières, F., Shevlin, M., Karatzias, T., Ben-Ezra, M., McElroy, E., Vang, M. L., Lorberg, B., & Martsenkovskyi, D. (2023). Psychological consequences of war in Ukraine: Assessing changes in mental health among Ukrainian parents. *Psychological Medicine*, 53(15), 7466–7468. <https://doi.org/10.1017/S0033291723000818>

16. Kaluzhyna, Ye. M., & Dumanovska, S. V. (2024). Psykholohichni osoblyvosti emotsiinoho vyhorannia batkiv u period viiny [Psychological features of parental emotional burnout during wartime]. *Scientific Perspectives*, 11(53), 1332–1346. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-11\(53\)-1332-1346](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-11(53)-1332-1346) [in Ukrainian]
17. Kapel Lev-Ari, R., Aloni, R., & Ben-Ari, A. (2024). Understanding the dyadic mental health of refugee parents and children after fleeing the 2022 Ukraine war. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1037/tra0001715>
18. Karatzias, T., Shevlin, M., Ben-Ezra, M., McElroy, E., Redican, E., Vang, M. L., Cloitre, M., Ho, G. W. K., Lorberg, B., Martsenkovskiy, D., & Hyland, P. (2023). War exposure, posttraumatic stress disorder, and complex posttraumatic stress disorder among parents living in Ukraine during the Russian war. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 147(3), 276–285. <https://doi.org/10.1111/acps.13529>
19. Klein, M. (1984). Notes on some schizoid mechanisms. In *Envy and gratitude and other works 1946-1963* (pp. 1–24). The Free Press. (Original work published 1946).
20. Lamprianidou, E.-A., Nunes, C. E., Antonietti, J.-P., & Van Petegem, S. (2025). Intensive parenting among mothers and fathers: Identifying profiles and examining differences in parental involvement. *Journal of Family Psychology*, 39(5), 675–686 <https://doi.org/10.1037/fam0001283>
21. Leung, J. T. Y. (2018). Parent–adolescent discrepancies in perceived parental sacrifice and adolescent developmental outcomes in poor Chinese families. *Journal of Research on Adolescence*, 28(2), 520–536. <https://doi.org/10.1111/jora.12356>
22. Leung, J. T. Y. (2020). Perceived parental sacrifice, filial piety and hopelessness among Chinese adolescents: A cross-lagged panel study. *Journal of Adolescence*, 81, 39–51. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2020.04.005>
23. Leung, J. T. Y., & Shek, D. T. L. (2011). "All I can do for my child" — development of the Chinese parental sacrifice for child's education scale. *International Journal of Disability and Human Development*, 10(3), 201–208. <https://doi.org/10.1515/IJDHD.2011.037>
24. Leung, J. T. Y., & Shek, D. T. L. (2016). Parent–child discrepancies in perceived parental sacrifice and achievement motivation of Chinese adolescents experiencing economic disadvantage. *Child Indicators Research*, 9(3), 683–700. <https://doi.org/10.1007/s12187-015-9332-4>
25. Liss, M., Schiffrin, H. H., Mackintosh, V. H., Miles-McLean, H., & Erchull, M. J. (2013). Development and validation of a quantitative measure of intensive parenting attitudes. *Journal of Child and Family Studies*, 22(5), 621–636. <https://doi.org/10.1007/s10826-012-9616-y>
26. Long, J. S., Schoppe-Sullivan, S. J., & Kamp Dush, C. M. (2021). Measuring intensive parenting attitudes: Evidence for measurement invariance. *Journal of Family Psychology*, 35(3), 355–366. <https://doi.org/10.1037/fam0000805>
27. Mauss, M. (1966). *The gift: The form and reason for exchange in archaic societies* (I. Cunnison, Trans.). Cohen & West Ltd. (Original work published 1925).

28. Martsenkovskyi, D., Karatzias, T., Hyland, P., Shevlin, M., Ben-Ezra, M., McElroy, E., Redican, E., Vang, M. L., Cloitre, M., Ho, G. W. K., Lorberg, B., & Martsenkovsky, I. (2024). Parent-reported posttraumatic stress reactions in children and adolescents: Findings from the mental health of parents and children in Ukraine study. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 16(8), 1269–1275. <https://doi.org/10.1037/tra0001583>
29. Naeem, A., Sikder, I., Wang, S., Barrett, E. S., Fiedler, N., Ahmad, M., Nguyen, U.-S. D. T., Martsenkovskyi, D., Holovanova, I., Hicks, M. H.-R., & Haque, U. (2025). Parent-child mental health in Ukraine in relation to war trauma and drone attacks. *Comprehensive Psychiatry*, 139, Article 152590. <https://doi.org/10.1016/j.comppsy.2025.152590>
30. Rock, J. (2025). Perspectives on refugeehood and motherhood: Germany-based Ukrainians' life aspirations over time. *Nationalities Papers*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1017/nps.2024.99>
31. Sánchez, V. (2019). "Dando las gracias a mis papás": A discursive analysis of perceptions of policy and callings across generations of Latinx immigrants. *Journal of Language, Identity & Education*, 18(4), 233–247. <https://doi.org/10.1080/15348458.2019.1605757>
32. Scheeringa, M. S., & Zeanah, C. H. (2001). A relational perspective on PTSD in early childhood. *Journal of Traumatic Stress*, 14(4), 799–815. <https://doi.org/10.1023/A:1013002507972>
33. Simmel, G. (1969). *The sociology of Georg Simmel* (K. H. Wolff, Trans.). Free Press. (Original work published 1950).
34. Slone, M., & Mann, S. (2016). Effects of war, terrorism and armed conflict on young children: A systematic review. *Child Psychiatry and Human Development*, 47(6), 950–965. <https://doi.org/10.1007/s10578-016-0626-7>
35. Taylor, A., & Krahn, H. (2013). Living through our children: Exploring the education and career "choices" of racialized immigrant youth in Canada. *Journal of Youth Studies*, 16(8), 1000–1021. <http://dx.doi.org/10.1080/13676261.2013.772575>
36. Wade-Benzoni, K. A., Tost L. P. (2009). The egoism and altruism of intergenerational behavior. *Personality and Social Psychology Review*, 13(3), 165–193. <https://doi.org/10.1177/1088868309339317>
37. Wasilewska, M. (2012). Parentification as a result of transgenerational trauma legacy. In D. Kubacka-Jasiecka & M. Kuleta (Eds.), *Reflections on psychological mechanisms of trauma and posttraumatic development* (pp. 39–54). Krakowska Oficyna Naukowa Tekst.
38. Winnicott, D. W. (1965). *The maturational processes and the facilitating environment: Studies in the theory of emotional development*. Hogarth Press.
39. Wu, C., & Chao, R. K. (2011). Intergenerational cultural dissonance in parent-adolescent relationships among Chinese and European Americans. *Developmental Psychology*, 47(2), 493–508. <https://doi.org/10.1037/a0021063>

40. Zhang, J., Chen, G., Hu, Y., & Gao, Y. (2024). Gender role attitudes and fertility intentions: The mediating role of parental sacrifice and the moderating role of subjective well-being. *BMC Psychology*, 12, Article 400. <https://doi.org/10.1186/s40359-024-01896-2>

Відомості про автора

Наталія ТРУТЕНКО, психолог, здобувачка ступеня Доктора філософії, Київський інститут сучасної психології та психотерапії (КІСПП)

Nataliia TRUTENKO, psychologist, PhD Candidate, Kyiv Institute of Modern Psychology and Psychotherapy (KIMPP)

ORCID ID: 0009-0005-0552-0261

E-mail: trutenko@gmail.com

Отримано: 30 березня 2026 р. Рецензовано: 8 квітня 2026 р. Прийнято: 15 квітня 2026 р.

КОНТАКТИ РЕДАКЦІЇ

01133, м. Київ, бул. Лесі Українки, 34

E-mail: mpp-journal@kispp.com

Сайт: <https://mpp-journal.com>